(Fig. 2), a horizon from the second half of the 16th – mid-17th centuries, at a depth of 1.1–2 m a 0.3–1.5 m thick layer of gravel with isolated human bones, and finally sterile soil, i.e. sand, in which four burials without grave goods were discovered and cleaned (Fig. 1). Only a first half of the 20th-century layer was recorded down to the planned depth of 3–3.75 m in the central and E parts of the territory. The remains of wooden gutters and a wall as well as isolated boards and logs were unearthed in this last layer. 427 finds from the 16th–18th centuries were inventoried during the investigation (Fig. 3).

Emilijus Songaila,
Zenonas Baubonis,
Robertas Zilinskas

Aušros Vartų ir Subačiaus gatvių sankryža

2018 m. atlikti žvalgomieji tyrimai Aušros Vartų ir Subačiaus gatvių sankryžoje esančioje aikštelėje, ją rekonstruojant į skverą ir planuojant statyti memorialinį paminklą. Aikštelė nuožulnėja PR–ŠV kryptimi. Tyrimų vieta yra Vilniaus senamiesčio P dalyje. Šioje vietoje susikerta dvi senosios Vilniaus gatvės: viena, vedanti nuo Aušros vartų, kita nuo Subačiaus gatvės. Bendras tyrimų plotas siekė 1815 m^2.

Iki 1945 m. šioje vietoje stovėjo pastatas, kuris po gaisro buvo nugriautas ir įrengta automobilių stovėjimo aikštelė. 1996 m. čia tiesiant šiluminę trasą, archeologinius tyrimus vykdė G. Gendrėnas. Jis aptiko XVI–XIX a. datuojamų mūrų liekanų ir XVI–XX a. datuojamus kultūrinius sluoksnius. 2016 m. šioje vietoje archeologinius tyrimus vykdė J. Račas. Ištyrus 47,25 m^2 plotą, aptikti iki XX a. vidurio šioje vietoje stovėjusio pastato mūrai, datuoti XVII–XIX a. (*ATL 2016 metais*, 2017, p. 390–392).

2018 m. tyrimų metu fiksuoti 0,57–1,2 m storio griuvenų sluoksniai, susidarę XX a. viduryje griaunant čia stovėjusį pastatą. Aptikto pastato išlikusi mūrų dalis buvo maždaug 23x12 m dydžio. Fiksuoti 0,8–1,1 m pločio labai nevienodai išlikę mūrai. Visose ŠR, R ir PR dalyse fiksuotas smėlis – šiluminės trasos plotas. Jame anksčiau vykdant archeologinius tyrimus čia stovėjusių pastatų liekanos sunaikintos.

Tyrimų metu aptikta anksčiau šioje vietoje stovėjusio pastato liekanų (1 pav.). Remiantis architektūriniais tyrimais nustatyta, kad pastatas nuolatos buvo perstatomas ir remontuojamas. Seniausi aptikti mūrai datuojami XVI a., vėlyviausia rekonstrukcija vykdyta XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje. Tiriamoje vietoje yra stovėję posesijų 20 (Aušros Vartų g. 4) ir 21 (Aušros Vartų g. 2) pastatai. Dalinai išlikę jų rūsiai, kurie tyrimų metu nebuvo atkasinėjami iki aslos. Atkasta tik iki skliautų viršūnių, kurios daugeliu atvejų yra įgriuvusios (2, 3 pav.). Kada šioje vietoje atsirado pirmi mūriniai statiniai, nenustatyta. 1581 m. Vilniaus miesto aksonometriniame plane, kuris galėjo būti nupieštas naudojant duomenis iki 1545 m., priešais plane eksplikuotus Maskvos pirklių namus, kurių vietoje dabar stovi Filharmonija, pavaizduoti atskirai stovintys namai ir tvoros. Posesijoje 20 atrasta gotiško mūro, kuris tikrai yra laikotarpio iki 1581 m. ir gali būti iki 1545 m. Toks raudonų apie 30x14x7 cm dydžio plytų mūras su užtrintomis vidutinio stambumo skiedinio siūlėmis Vilniuje naudotas nuo XIV a., bet labiau link XVI a.

Posesijoje 21 atkasta dalis šio laikotarpio rūsio patalpos, kuri vėliau buvo pertverta. Joje buvo langas į Aušros Vartų gatvę, į tuo metu neužstatytą erdvę P pusėje, durys į tą pačią pusę ir greičiausiai vidaus laiptinė, kuri labai deformavosi ir todėl vėliau perdirbinėta ne mažiau

1 pav. Tyrinėtos vietos planas: 1 – iki 1581(1545) m.; 2 – rūsio lango anga; 3 – rūsio durų anga; 4 – nepanaudota niša rūsio skliauto pėdai; 5 – rūsio laiptinė; 6 – iki 1636–1639 m.; 7 – pirmo aukšto lango angokraštis; 8 – rūsio laiptinė; 9 – rūsio skliautas; 10 – arkinis pamatas; 11 – 1806–1857 m.; 12 – rūsio laiptinės skliautas; 13 – rūsio lango anga; 14 – rūsio laiptinė; 15 – iki 1909–1921 m.; 16 – rūsio lango anga; 17 – rūsio laiptinė; 18 – po 1947 m. R. Zilinsko brėž.

Fig. 1. Plan of the excavated area: 1 – until the year 1581 (1545); 2 – an opening for a basement window; 3 – an opening for a basement door; 4 – niche for a basement impost which was not used; 5 – staircase to the basement; 6 – until the period between the years 1636 and 1639; 7 – slope of a window on the ground floor; 8 – staircase to the basement; 9 – a basement vault; 10 – arch foundation; 11 – 1806–1857; 12 – vault of the basement staircase; 13 – an opening for a basement window; 14 – staircase to the basement; 15 – until the period between the years 1909 and 1921; 16 – an opening for a basement window; 17 – staircase to the basement; 18 – post 1947.

kaip 2 kartus. Rūsio sienoje buvo suformuota niša skliauto atrėmimui, tačiau skliautas nesumūrytas. Nuo patalpos į R uždaru kontūru sumūrytas pamatas galėjo laikyti iš patalpos ėjusios vidinės laiptinės viršutinę dalį.

Vyraujančios struktūros abiejose posesijose mūrytos panašiu metu, nes abiejose naudotas panašus 27,3–32x14–16x6,5–7,7 cm gelsvų, rusvų, raudonų ir rudų plytų ir rusvo smulkaus skiedinio mūras, būdingas XVII a. pradžiai. Tuo metu posesijos buvo ne dvi, o trys, nes didesnioji posesija 20 buvo suformuota 1772 m. sujungiant į vieną valdą dvi mažesnes posesijas.

Visų 3 valdų patalpos aprašytos 1636–1639 m. inventoriuose. Jų skaičius atitinka atkastųjų statinių liekanų mastą, todėl tikėtina, kad vyraujančios struktūros buvo suformuotos iki šio aprašymo. Mūryti ne vien juostiniai, bet ir arkiniai pamatai, būdingi laikotarpiui nuo XVII a. Visi atkastieji skliautai ir jų liekanos, išskyrus vieną laiptinės skliautuką, yra šio laikotarpio. Buvo suformuotos langų angos ir laiptinės į Aušros Vartų gatvę. Atrastas vienas pirmo aukšto lango angokraštis, kuris yra vienintelis išlikęs tiriamų pastatų antžeminės dalies elementas.

Lyginant 1635, 1806 m. patalpų ir 1857 m. posesijos 20 patalpų aprašymus, pastebėta, kad po 1806 m. jų padaugėjo. Posesijoje 20 matomi XIX a. I pusės rekonstrukcijų ar vienos rekonstrukcijos pėdsakai. Joms naudotos 22,3–24x11–12x 4,2–4,8 cm gelsvos, rausvos, rusvos, ir antrinės raudonos plytos, smulkus rusvas skiedinys, kai kur su kalkių grūdeliais. Toks mūras būdin-

2 pav. Tyrimų metu aptiktų mūrų vaizdas iš viršaus. A. Kuzmicko nuotr.

Fig. 2. Masonry structures discovered during the excavations (as seen from above).

gas ne pačiai XIX a. pradžiai, o labiau jo I pusei, todėl abiejų valdų rekonstrukcijos priskirtinos laikotarpiui tarp 1806 ir 1857 m. Be jau minėto rūsio laiptinės skliautuko, remontuoti ar įrengti langai į Aušros Vartų gatvę, sumūryta struktūra, panaši į krosnies pamatą.

Abiejose posesijose yra perdirbimų, susijusių daugiausia su Aušros Vartų gatvės fasadų langų angomis, kurias darant naudotas 26–26,5x12,5–13x6–7 cm gelsvų, rausvų, rusvų, 22–23x11–12x5,5 cm ir 17x7,5 cm gelsvų ir raudonų antrinių plytų ir rusvo skiedinio, kai kur su cementu, mūras. Pirmieji brėžiniai, kuriuose gatvės fasade rodytos rūsio langų angos, panašios į atrastąsias, yra iš 1901 (posesija 21) ir 1910 m. (posesija 20). Rekonstrukcijų mūro tipas su cementu kaip tik atitinka laikotarpį, kai buvo nubraižyti šie brėžiniai. Abu namai nugriauti 1947 m. užpilant rūsius ir skliautų viršų griuvenomis.

Po tyrimų mūrai buvo išsaugoti ir užkonservuoti uždengiant geotekstile bei smėlio sluoksniu, tyrimų vieta pritaikyta aikštės ir paminklo reikmėms.

3 pav. Tyrimų metu aptikti mūrai iš R. Z. Baubonio nuotr.

Fig. 3. Masonry structures as seen from the east.

The intersection of Aušros Vartų St. and Subačiaus St.

In 2018, an area of 1815 m^2 was excavated in a car park at the intersection of Aušros Vartų St. and Subačiaus St. Masonry structures of a building which stood in this spot up until the middle of the 20th century were discovered, and were dated between the 16th and 20th centuries (Figs. 1–3). During investigations, layers of rubble were found which have accumulated during the demolition of the former building in the middle of the 20th century. Thickness of the rubble layer was found to measure between 0.57 and 1.2 m. Results of architectural analysis have confirmed that masonry buildings stood in this particular location since the 16th century.